

**ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Юрій Стецик

**Василіанські монастирі
Речі Посполитої: інституційний розвиток,
формація чернецтва**

Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів

Дрогобич, 2021

УДК 271 (477.8)
С 79

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка як методичні рекомендації до самостійної роботи студентів (протокол № 3 від 18.02.2021 р.)

Рецензенти:

Тимошенко Леонід Володимирович, канд. іст. наук, професор кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Тиміш Лідія Ігорівна, канд. іст. наук, доцент кафедри правознавства, соціології та політології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Відповідальний за випуск:

Ільницький Василь Іванович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Стецик Ю.

С 79 **Василіанські монастирі Речі Посполитої: інституційний розвиток, формація чернецтва** : методичні рекомендації до самостійної роботи студентів. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2021. 48 с.

Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів укладені відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Василіанські монастирі Речі Посполитої: інституційний розвиток, формація чернецтва», галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (Історія), затвердженої науково-методичною радою ДДПУ імені Івана Франка. Видання містить тематику лекцій, методичні рекомендації щодо вивчення питань, які винесені на самостійне опрацювання студентів, тестові завдання для самоконтролю, тематику індивідуальних завдань, перелік питань, які виносяться на співбесіду з лектором, завдання для проведення заліку за талоном № 2 і «К», список рекомендованої літератури, яку необхідно опрацювати для виконання індивідуального завдання, додатки (різномісцеві документи до вивчення історії монастирів та зразки оформлення індивідуального завдання).

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Тематика лекцій.....	5
Питання для самостійного опрацювання.....	10
Тестові завдання для самоконтролю.....	17
Питання, які виносяться на співбесіду з лектором.....	23
Питання для проведення заліку за талоном № 2 і «К».....	25
Тематика індивідуальних завдань.....	27
Рекомендована література для виконання індивідуальних завдань.....	30
Додатки (зразки оформлення індивідуальних завдань).....	35

Вступ

Новітні реформи вищої освіти спрямовані на якісне оновлення змісту освітнього процесу. Вагоме значення у цьому напрямку надається активізації пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти шляхом покращення організації їхньої самостійної роботи. У запропонованому посібнику розглянуто різноманітні форми самостійного опрацювання навчального матеріалу: вивчення теоретичних питань, які не розглядаються ні на лекціях, ні на семінарах; виконання тестових завдань для самоконтролю; опрацювання питань, які виносяться на співбесіду з лектором; написання індивідуального завдання.

Оскільки у плані підготовки на самостійне засвоєння матеріалу відводиться значний обсяг годин, то ця частина навчального навантаження окреслена нами різними формами організації самостійної роботи здобувачів.

Посібник призначений допомогти студентам в організації їхньої самостійної роботи, оскільки при вивченні навчальної дисципліни «Василіанські монастирі Речі Посполитої: інституційний розвиток, формація чернецтва», відповідно до навчального плану передбачено значний обсяг позааудиторного часу на самостійне вивчення матеріалу. Посібник складається із наступних інформаційних блоків: тематики лекцій, методичних рекомендацій до питань, що виносяться на самостійне опрацювання, тестових завдань для самоконтролю, переліку питань, які виносяться на співбесіду з лектором, прикладів залікових завдань за талоном № 2 і «К», тематики індивідуальних завдань, рекомендованої літератури та додатків (різноманітних документів та історичних довідок про монастирі).

Навчально-методичний посібник укладено відповідно до робочої програми навчальної дисципліни за вибором студента «Василіанські монастирі Речі Посполитої: інституційний розвиток, формація чернецтва».

Тематика лекцій

Лекція 1. Вступ. Джерелознавчий та історіографічний огляди

Предмет, завдання, мета, географічні межі, хронологічні рамки та періодизація навчального курсу. Огляд церковної історіографії. Створення монахами-письменниками рукописних нарисів історії як окремих обителей, так і цілого Чину (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.). Внесок краєзнавчих досліджень у вивчення історії локальних чернечих осередків (друга половина XIX ст.). Оцінка діяльності Василіанського Чину в російській православної та польській католицькій церковній історіографії. Активізація українських церковних студій в міжвоєнний період у Галичині: створення періодичних наукових часописів з історії церкви, відкриття музеїв. Збереження національних концепцій у вивченні історії Української Церкви серед діаспорних наукових осередків (Рим, Мюнхен, Париж, Нью-Йорк, Торонто). Відродження церковних студій у незалежній українській історіографії. Дослідження василіанських монастирів у сучасній церковній історіографії. Класифікація джерел до вивчення монастирської історії: нарративні, нормативно-регламентаційні, епістолярні, актові, загальні (навчальна, проповідницька, богослужбова література, монастирські пом'яники) та спеціальні (історичні довідки про монастирі та їх насельників, біографічні довідки про монахів, рукописні та опубліковані каталоги монахів та обителей, некрологи, описи монастирських бібліотек та архіву, книги реєстрації кандидатів до новіціатів). Монастирські хроніки. Монастирські устави. Візитаційна документація монастирів. Актові джерела до вивчення історії монастирів. Судові акти світських та церковних інституцій. Світське законодавство щодо регламентації діяльності монастирів.

Лекція 2–3. Утворення Київської унійної митрополії та Чину Святого Василя Великого (XVI – середина XVII ст.)

Стан чернецтва до Берестейського собору. Зубожіння чернечого подвигу та занепад монастирського життя. Динаміка чисельності монастирів. Право подавання. Берестейський собор 1596 р. та участь у ньому чернецтва. Становище чернецтва після Берестейської унії. Фундатори монастирів. Перехід православних монастирів Правобережної

України до унії. Міжконфесійне протистояння. Йосафат Кунцевич – предтеча чернечої віднови. Початки реорганізації чернецтва. Реформа Василіанського Чину за старанням Йосифа Веляміна Рутського (1617 р.). Правила та Конституції Василіанського Чину. Чернечий лад і подвиг по монастирях. Організація Святотроїцької провінції ЧСВВ. Внесок василіанських монастирів у поширення унійних ідей.

Лекція 4–5. Реорганізація монастирів новоприєднаних унійних єпархій (кінець XVII – перша третина XVIII ст.)

Перехід до унії Перемишльської, Львівської та Луцької єпархій разом з місцевими монастирями. Регіональні проекти владик Львівської та Перемишльської єпархій із приводу зміни управління обителями у зв'язку з переходом до унії: Правила духовного правління (Перемишль, 1693 р.), Артикули або устави чернечого Чину (Унів, 1711 р.). Невдачі у їх реалізації. Збереження юрисдикції єпископів над монастирями. Намагання створити дуалістичну систему управління (єпископ – протоігумен єпархії). Непорозуміння та протистояння між владиками та василіанським чернецтвом.

Постанови Замойського собору 1720 р. щодо укладу чернечого життя та програми їх реалізації. Необхідність в об'єднанні монастирів новоприєднаних єпархій Унійної Церкви в одне згромадження із протоархимандритом. Затвердження постанов Папою Римським. Клопотання про створення двох (руської і литовської) самостійних провінцій із власною системою управління. Чернечий собор у Дубні (1727 р.). Намагання єпископів зберегти юрисдикцію над монастирями. Дискусії за приналежність волинських монастирів між руськими та литовськими василіанами.

Лекція 6–7. Організаційна структура Святопокровської провінції ЧСВВ (1739–1795 рр.)

Ухвала Львівської генеральної капітули 1739 р. щодо започаткування адміністративно-територіального утворення – монастирської Святопокровської провінції із залученням руських іноків. Територіальні межі Святопокровської провінції. Цілковита незалежність руської провінції (1739–1743 рр.) із власними інститутами управління. Прийняття руськими василіанами від литовського чернецтва правил укладу аскетичного життя, системи управління, Конституцій.

Інтеграційні процеси (1740–1743 рр.), спрямовані на об'єднання двох автономних чернечих провінцій (Литовської і Руської) в єдине об'єднання Руський Чин Святого Василя Великого. Об'єднання унійних монастирів Речі Посполитої. Дубнівська генеральна капітула 1743 р. та прийняття Загальних Конституцій Чину. Рівні управління Чином: генеральний (протоархимандрит, генеральна управа та капітула), провінційний (протоігумен, провінційна управа та капітула).

Реформування монастирів 1744–1772 рр.: покращення матеріального забезпечення, розвиток монастирського господарства, пошук щедрих фундацій, об'єднання дрібних та великих монастирів, регулювання чисельності насельників, зміна статусу обителів (монастир – резиденція – місійна станиця – фільварок).

Реорганізація адміністративно-територіального устрою та юрисдикції василіанського чернецтва 1772–1795 рр. Вплив трьох поділів Речі Посполитої на утворення нових адміністративних одиниць Василіанського Чину: литовська, руська, галицька, білоруська чернечі провінції. Ухвали Тороканської генеральної капітули 1780 р. про розподіл монастирів між новими провінціями. Церковні реформи австрійських імператорів щодо скорочення чисельності монастирів та чернецтва у Галичині. Повернення василіанських монастирів у юрисдикцію місцевих єпископів: 1783 р. – галицька провінція, 1793 р. – польська провінція.

Лекція 8. Маєтності та економічні засади функціонування монастирів

Основні галузі монастирського фільваркового господарства: рільництво, тваринництво. Забудова монастирського двору. Монастирські землеволодіння: пасовища, луки, рілля, ліси, ставки. Джерела формування монастирського земельного фонду: дарування, купівля, оренда, застава. Вплив чисельності ґрунтів на матеріальне забезпечення насельників обителів. Судові суперечки за монастирські землеволодіння. Категорії монастирського підданого селянства: підсадки, загородники, халупники, комірники. Регламентація повинностей для підданого селянства та найманих робітників. Конфліктні відносини між підданим селянством та економами монастирського фільварку і сусідніми громадами.

Розвиток промислів (солеваріння, гуральництво, пивоваріння, млинарство, лісництво, бджільництво, садівництво, рибальство) та ремесел (кравецтво, ковальство, коноплярство, годинникарство,

малярство, шевство, панчішництво, бондарство, гончарство, кушнірство, ложкарство, пекарство, рукоділля, стельмахарство, токарство, ткацтво, теслярство) у монастирському фільварку.

Економічні права та привілеї: пропінації, солеваріння, вирубки лісу, млинарства, торгівлі. Традиційні доходи та видатки монастирської скарбниці. Види монастирських фундушів: земельні, грошові, майнові. Участь монастирської адміністрації у фінансово-кредитних операціях зі світськими людьми: оренда, обмін, купівля-продаж, позика, застава. Оподаткування прибутків у монастирському господарстві. Розмір та процедура сплати боржниками провізій (відсотків) у вигляді грошової ренти та натурального оброку.

Лекція 9–10. Повсякденне життя василіанського чернецтва

Типологія монастирських уставів. Монастирське управління. Приписи канонів про монашество. Ступені чернецтва. Особливості в одязі та харчуванні чернецтва. Регламентація щоденного життя монашества. Монастирські обов'язки та уряди: адміністративні, господарські, освітні, церковні. Правила та правильник ЧСВВ. Моральний стан чернецтва. Дисциплінарні справи. Чернечі епітимії. Типологізація монастирських епітимій. Станове походження, фізичні характеристики та інтелектуальний рівень монахів. Мобільність чернецтва. Особливості формування населенників монастирів. Історія фундацій та діяльності окремих василіанських монастирів Перемишльської єпархії XVII–XVIII ст: Лаврівський, Добромильський, Дрогобицький, Лішнянський, Летнянський, Дерезицький, Білинський, Спаський, Топільницький, Чернильський, Щеплотський.

Лекція 11–12. Душпастирська та культурно-освітня діяльність Василіанського Чину

Ступені священничих свячень василіанського монашества. Душпастирська праця: утримання парафій, капеланство, проповідування, сповідання. Проповідницька та місіонерська діяльність василіанського чернецтва. Організація місій та реколекцій. Монастирське книгописання та книгодрукування. Історія створення та діяльності провідних василіанських друкарень: Почаїв, Унів, Вільно, Львів. Монастирське шкільництво: василіанські колегіуми, головні нормальні школи та гімназії для світської молоді. Внесок ченців у розвиток архітектури (побудова храмів, помешкань для ченців, каплиць), образотворчого (створення іконописних майстерень) і музичного

(написання релігійних пісень та ірмолоїв) мистецтв та духовної культури (укладення теологічних трактатів, написання історичних, правових та художніх творів).

Лекція 13–14. Просопографічні характеристики василіанського чернецтва

Територіальне та соціальне походження. Вікові та фізичні характеристики. Освітній та інтелектуальний рівень. Етапи духовної та інтелектуальної формації чернецтва. Колективний портрет василіанського інока. Життєписи ченців як джерело до вивчення діяльності монастирів. Василіанське чернецтво Перемишльської єпархії (XVIII ст.). Чернецтво Святопокровської провінції ЧСВВ (1739–1783 рр.). Біографічні відомості про урядників Василіанського Чину: протоархимандритів, протоігуменів, консульторів, настоятелів та вікаріїв. Новіціат як школа духовної формації чернецтва.

Питання для самостійного опрацювання

1. Дослідження василіанських монастирів у сучасній церковній історіографії

Зверніть увагу, що у сучасній українській історичній науці сформувалися різні підходи вивчення монастирів: інституційний розвиток чернечих осередків, біографічні студії, культурологічні дослідження. Зокрема, сформувалися різні наукові програми з вивчення історії окремих єпархій та, розміщених на їх теренах, монастирів. Потрібно опрацювати сучасні узагальнюючі праці з історії чернецтва: О. Дух, С. Горін, І. Альмес, Ю. Стецик, Б. Лоренс. Під час опрацювання наукових досліджень виокремте основні ідеї та погляди дослідників, визначте дискусійні питання, які розглядаються науковцями, занотуйте основні тези для обґрунтування різних концептуальних підходів щодо вивчення василіанського чернецтва. У підсумках до питання окресліть перспективи подальших досліджень монастирської історії.

Література

1. Альмес І. До історії формування книгозбірень монастирів Львівської єпархії в другій половині XVII – середина XVIII ст. *Історія релігій в Україні* : науковий щорічник / упоряд. О. Киричук, М. Омельчук, І. Орлевич. Львів : Інститут релігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії ; Вид-во Логос, 2015. Кн. I. С. 83–97.

2. Горін С. Монастирі Луцько-Острозької єпархії кінця XV – середини XVII ст.: функціонування і місце у волинському соціумі. Київ : Видавничий дім Києво-Могилянська академія, 2012. 560 с.

3. Дух О. Превелебні панни: жіночі чернечі спільноти Львівської та Перемишльської єпархій у ранньомодерний період. Львів : Видавництво УКУ, 2017. 752 с.

4. Стецик Ю. Чернецтво Святопокровської провінції ЧСВВ (1739–1783 рр.): просопографічне дослідження. Дрогобич : РВВ ДДПУ, 2018. 472 с.

5. Lorens B. Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743–1780. Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014. 560 s.

2. Берестейський собор 1596 р. та участь у ньому чернецтва

При розгляді даного питання проаналізуйте іменний склад учасників Берестейських соборів (унійного та православного) з метою визначення представників монашества. Укладіть біографічні довідки

про цих ієромонахів, з'ясуєте як прийняття, або не прийняття унійних ідей вплинуло на їх світогляд та релігійну діяльність. Ознайомтеся із артикулами Берестейської унії та визначіть, які питання розглядалися щодо статусу унійного чернецтва. Поміркуйте над дискусійним питанням: чи впливали єзуїти на укладення артикулів Берестейської унії? Для того, щоб розкрити питання у повному обсязі, подайте загальний контекст проведення Берестейських соборів, визначивши історичні передумови, процес укладення церковної унії. У висновках до питання визначте основні наслідки унійних процесів для реформування східного чернецтва.

Література

1. Гудзяк Б. Криза і реформа. Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. Львів : Інститут історії Церкви Львівської Богословської Академії, 2000. 426 с.
2. Крижанівський О., Плохій С. Історія церкви та релігійної думки в Україні : навч. посіб. : у 3-х кн. Київ : Либідь, 1994. Кн. 3 : Кін. XVI – сер. XIX ст. 336 с.
3. Тимошенко Л. Берестейська унія 1596 р. : навч. посіб. Дрогобич : Коло, 2004. 197 с.

3. Внесок василіанських монастирів у поширення унійних ідей

Подайте загальний огляд утворення Василіанського Чину (1617 р.). Проаналізуйте погляди київського митрополита Йосифа Велямина Рутського щодо реформування унійного чернецтва. Поміркуйте, чим були зумовлені реформаторські погляди митрополита? Ознайомтеся із Конституціями руських монахів Чину святого Василя Великого, які відновлені Йосифом Велямином Рутським, митрополитом руським, що були ухвалені на генеральних капітулах, які відбулися впродовж 1617–1686 рр. На підставі наведених свідчень визначте особливості організації василіанського чернецтва. Визначте, які новели запроваджувалися до устрою східного монашества, яку мету вони переслідували? Поміркуйте, як склалися відносини унійного чернецтва впродовж XVII ст. із православним та католицьким монашеством? Наведіть конкретні приклади різних міжконфесійних відносин у середовищі чернецтва. Проаналізуйте життєписи визначних василіанських діячів XVII ст., які пожертвували своїм життям заради поширення унійних ідей. Проаналізуйте особливості перебігу міжконфесійного протистояння на теренах Перемишльської єпархії впродовж XVII ст., визначивши участь у ньому місцевого чернецтва.

Література

1. Нарис історії Василянського Чину святого Йосафата. *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція I. Т. 48. Рим : Видавництво оо. Василян, 1992. 640 с.
2. Підручний П., П'єтнотко Б. Василянські генеральні капітули від 1617 до 1636 рік. *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція I. Т. 55. Рим – Львів, 2017. Т. 1. 510 с.
3. Стецик Ю. Василянські монастирі Перемишльської єпархії (кін. XVII–XVIII ст.) : монографія. Жовква : Місіонер, 2015. 388 с.

4. Постанови Замойського собору 1720 р. та програма їх реалізації

Визначте історичні передумови скликання Замойського церковного собору за участю ієрархів Київської унійної митрополії. Зверніть увагу на те, що основною передумовою для зібрання собору було приєднання трьох західних православних єпархій до Київської унійної митрополії: Перемишльської (1691 р.), Луцько-Острозької (1700 р.) та Львівської (1710 р.). Поміркуйте, чому назріла необхідність у проведенні модернізації Унійної Церкви? Визначте, які зміни передбачалося запровадити щодо організації чернечого життя в унійних монастирях? Для цього потрібно ознайомитися із постановами Замойського собору (1720 р.) та занотувати основні пункти, які регламентували уклад аскетичного життя. Поміркуйте, чому не вдалося одразу реалізувати програму модернізації управління монастирями, яка набула завершеної форми у 1739 р.? У висновках розкрийте дискусійне питання: постанови Замойського синоду спричинили латинізацію чи модернізацію унійного василіанського чернецтва?

Література

1. Підручний П. Історичний нарис законодавства Василянського Чину Св. Йосафата (1617–2018). *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція I. Т. 57. Рим–Львів, 2018. 392 с.
2. Провінційний Синод у Замості 1720 р. Б. Постанови. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006. 304 с.
3. Стецик Ю. Чернецтво Святопокровської провінції ЧСВВ (1739–1783 рр.): просопографічне дослідження. Дрогобич : РВВ ДДПУ, 2018. 472 с.

5. Джерела прибутків та основні напрями видатків монастирської скарбниці

Для розкриття питання оберіть предметом дослідження один із монастирів Святопокровської провінції ЧСВВ. Ознайомтеся з його історією та визначте, яка фінансово-майнова документація збереглася до нашого часу. Найбільш вдалим джерелом є книга прибутків та

видатків чернечої обителі. Узагальнені дані із цієї книги використовувалися як для укладення щорічних фінансових звітів, так і для написання протоколу візитації монастиря. Оскільки книги прибутків та видатків досі залишаються не опублікованими, а зберігаються як рукописні документи в архівних установах, рекомендуємо для загального ознайомлення опрацювати протоколи монастирських візитацій, які запроваджені нами до наукового обігу. У роботі над цими джерелами зверніть увагу не тільки на фінансовий звіт про прибутки та витрати, але й проаналізуйте фінансово-майнову документацію монастирів, реєстр якої додався до протоколу візитації. У висновках поміркуйте, з якою метою проводилися регулярні фінансові ревізії монастирських скрабниць? Для підтвердження своїх поглядів доберіть відповідний фактологічний матеріал.

Література

1. Стецик Ю. Візитації василіанських монастирів Перемишльської єпархії 1747–1767 рр. Жовква : Місіонер, 2016. 232 с.
2. Стецик Ю. Фінансово-кредитні відносини у монастирському господарстві Перемишльської єпархії (XVII–XVIII ст.). *Історична панорама: збірник наукових статей ЧНУ. Спеціальність Історія*. Чернівці : Видавництво Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича Рута, 2008. С. 57–65.
3. Стецик Ю. Промисли та ремесла монастирських фільварків Перемишльської єпархії (XVII–XVIII ст.). *Збірник наукових праць. Серія Історія та географія / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди*. Харків : Майдан, 2008. Вип. 32. С. 188–196.

6. Типологізація монастирських епітимій (покарань)

Поміркуйте, з якою метою використовувалися різні види покарань для чернецтва. Спробуйте простежити їх еволюцію становлення та модернізації. Обґрунтуйте свою думку щодо трансформації фізичних покарань у духовні епітимії впродовж другої половини XVIII ст. на прикладі Святопокровської провінції ЧСВВ. Опрацюйте справи про розслідування поведінки монахів Перемишльської єпархії станом на 1747 р. Проаналізуйте протоколи допиту свідків та визначте на їх підставі основні види порушень монастирського уставу. Для ознайомлення із різними типами покарань необхідно опрацювати листи-обіжники (циркулярні листи) протоігуменів Святопокровської провінції, які частково запроваджені нами до наукового обігу. У висновках до питання поміркуйте, наскільки ефективною була система покарань для василіанського чернецтва на практиці, чи вдалося піднести дисциплінованість серед іноків?

Література

1. Стецик Ю. Візитації василіанських монастирів Перемишльської єпархії 1747–1767 рр. Жовква : Місіонер, 2016. 232 с.
2. Стецик Ю. Чернецтво Святопокровської провінції ЧСВВ (1739–1783 рр.): просопографічне дослідження. Дрогобич : РВВ ДДПУ, 2018. 472 с.
3. Стецик Ю. Циркулярні листи протоігумена Онуфрія Братковського як джерело регламентації чернечого життя у монастирях Святопокровської провінції (1772–1775 рр.). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць ДДПУ. Серія Історія*. Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ, 2016. Вип. 38. С. 15–28.
4. Стецик Ю. Лист-обіжник протоігумена Йосифа Моргульця до монастирів Святопокровської провінції (07.02.1777 р.). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць ДДПУ. Серія Історія*. Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ, 2017. Вип. 40. С. 131–144.

7. Проповідницька діяльність василіанського чернецтва

Для розгляду проповідницької праці варто зупинитися на розгляді різних напрямів духовної праці василіанського чернецтва: провадження місій та реколекцій, обслуговування парафіяльних храмів та каплиць. При огляді місіонерської праці потрібно визначити процедуру їх проведення та ефективність у ресвангелізації населення. На прикладі одного із монастирів розкрийте основні форми організації проповідницької праці та укладіть біографічні довідки про визначних проповідників та місіонерів Василіанського Чину другої половини XVIII ст. Проаналізуйте тематику проповідей василіанських місіонерів. Визначте вимоги до проповідників та місіонерів на підставі норм василіанського законодавства. На підставі каталогів насельників монастирів Святопокровської провінції проведіть статистичне дослідження щодо чисельності проповідників та місіонерів. Визначте їхній статус та значення для розвитку Василіанського Чину. У підсумках до питання окресліть значення проповідницької праці чернецтва для поширення та піднесення побожності серед християнських спільнот.

Література

1. Стецик Ю. Душпастирська праця василіанського чернецтва Перемишльської єпархії (друга половина XVIII ст.). *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки*. Луцьк : В-во Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2011. № 23 (220). С. 25–30.
2. Стецик Ю. Насельники Гошівського василіанського монастиря (1773–1779 рр.): просопографічне дослідження. *Карпати: людина, етнос, цивілізація*. Івано-Франківськ, 2017–2018. Вип. 7–8. С. 125–139.

3. Стецик Ю. Василіанське чернецтво Перемишльської єпархії (друга половина XVIII ст.) : словник біограм. Жовква : Місіонер, 2015. 312 с.

8. Світське законодавство щодо регламентації діяльності монастирів

Поміркуйте, яким чином світське законодавство впливало на організацію аскетичного життя. Зверніть увагу, що більшість василіанських монастирів у різний час засновувалися (фундувалися) світськими людьми: магнатами, шляхтою, королями, князями, боярами, міськими церковними братствами. Проаналізуйте різні види монастирської фундаційної документації на прикладі Перемишльської єпархії. На підставі джерелознавчого аналізу одного із фундаційних актів визначте, яким чином фундатор обумовлював особливості організації місцевої обителі? Зауважте, що впродовж свого функціонування кожна обитель отримувала в різні періоди додаткові фондуші (фінансово-майнові записи від заможних людей), які також надавалися на певних умовах (визначте ці умови, проаналізувавши такі записи для одного із монастирів Перемишльської єпархії). Подайте огляд різних типів світської документації, яка опосередковано визначала місця організації аскетичного життя: королівські та сеймові привілеї; магнатські та шляхетські фундаційні акти; цісарські патенти. У підсумках до питання розкрийте дискусійне твердження про те, що з переходом від Середньовіччя до Нового часу зменшується вплив світського законодавства на організацію чернечих спільнот.

Література

1. Стецик Ю. Шляхетські монастирські фундації у Перемишльській єпархії (XVII–XVIII ст.). *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич : Коло, 2006. Вип. X. С. 252–262.

2. Стецик Ю. Василіанські монастирі Перемишльської єпархії (кін. XVII–XVIII ст.) : монографія. Жовква : Місіонер, 2015. 388 с.

3. Стецик Ю. Чернецтво Святопокровської провінції ЧСВВ (1739–1783 рр.): просопографічне дослідження. Дрогобич : РВВ ДДПУ, 2018. 472 с.

9. Уповноваження протоархимандрита та протоігумена

При розгляді даного питання потрібно проаналізувати законодавство Василіанського Чину 1743–1780 рр., адже саме в цей час діяли дві чернечі провінції (Литовська і Руська), які об'єдналися у 1743 р. в один Чин. Провінціями керували протоігумени, а Чиним управляв протоархимандрит. Зауважте, що ці адміністративні посади

були виборними. З'ясуйте, яка процедура обрання цих урядників існувала, які вимоги ставилися до кандидатів, які обов'язки покладалися на обраних. Поміркуйте, чи міг протоігумен або протоархимандрит займати дві адміністративні посади одночасно? У підсумках до питання висловіть свою думку щодо ефективності управління Василіанським Чином, зауваживши позитиви та недоліки в адміністративній праці.

Література

1. Нарис історії Василіанського Чину святого Йосафата. *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція I. Т. 48. Рим : Видавництво оо. Василіян, 1992. 640 с.
2. Підручний П. Історичний нарис законодавства Василіанського Чину Св. Йосафата (1617–2018). *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція I. Т. 57. Рим – Львів, 2018. 392 с.
3. Стецик Ю. Василіанські монастирі Перемишльської єпархії: інститути управління (кін. XVII–XVIII ст.). *Український історичний збірник*. Київ : Інститут історії України НАН України, 2008. Вип. 11. С. 59–65.

10. Новіціат як школа духовної формації чернецтва

З'ясуйте, як змінилися підходи до духовної формації василіанського чернецтва з утворенням Святопокровської провінції. Визначте, при яких монастирях провінції функціонували дома новіціату, який з них був основним, а який допоміжним? Ознайомтеся із вимогами до кандидатів у чернецтво. Простежте еволюцію вікового цензу до претендентів у монашество. Окресліть тривалість перебування кандидата у чернецтво в школі новіціату. Прослідкуйте історію запровадження школи новіціату в унійному чернецтві. Проаналізуйте програму духовного навчання у новіціаті. Визначте два ключові етапи у становленні кандидата у чернецтво. Проаналізуйте обов'язки адміністрації дому новіціату. У підсумках до питання висловіть власне бачення щодо впливу західних традицій монастицизму на формування школи новіціату в унійному василіанському чернецтві.

Література

1. Стецик Ю. Чернецтво Святопокровської провінції ЧСВВ (1739–1783 рр.): просопографічне дослідження. Дрогобич : РВВ ДДПУ, 2018. 472 с.
2. Стецик Ю. Духовна формація василіанського чернецтва Перемишльської єпархії (XVII–XVIII ст.). *Дрогобицький краєзнавчий збірник / ДДПУ імені Івана Франка*. Дрогобич : Коло, 2006. Вип. XI–XII. С. 252–262.
3. Стецик Ю. Василіанське чернецтво Перемишльської єпархії (2-га пол. XVIII ст.) : словник біограм. Жовква : Місіонер, 2015. 312 с.

Тестові завдання для самоконтролю

Варіант 1

I. Завдання першого рівня складності (кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал).

Визначте правильну відповідь:

1. Коли відбулася реорганізація унійних монастирів у ЧСВВ?

- 1596 р.
- 1617 р.
- 1620 р.
- 1600 р.

Правильна відповідь: _____

2. Підпорядкування православних монастирів Київської митрополії Московському патріархату відбулося у ...

- 1654 р.
- 1685 р.
- 1667 р.
- 1686 р.

Правильна відповідь: _____

3. Проведення релігійних реформ австрійським імператором Йосифом II припадає на ...

- 1770-ті рр.
- 1790-ті рр.
- 1780-ті рр.
- 1800-ті рр.

Правильна відповідь: _____

4. Заснування Дрогобицького василіанського монастиря Св. ап. Петра і Павла відбулося у

- 1772 р.
- 1775 р.
- 1774 р.
- 1778 р.

Правильна відповідь: _____

5. Фундаторами Лаврівського монастиря були?

- ченці
- бояри
- князі
- митрополит

Правильна відповідь: _____

II. Завдання другого рівня складності (кожна правильна відповідь оцінюється у 3 бали).

1. Назвіть типологізацію чернечих студій василіанських монастирів ...

2. Дайте визначення: Монастирський Устав – це ...

3. Назвіть основні форми аскетизму.

4. Назвіть основні центри монастирського книгодрукування в Україні.

5. Перерахуйте основні напрями діяльності монастирів.

III. Завдання третього рівня складності (*правильна і повна відповідь оцінюється в 10 балів*).

1. Проаналізуйте становище василіанського чернецтва після Берестейського собору (1596 р.).

Варіант 2

I. Завдання першого рівня складності (*кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал*).

Визначте правильну відповідь:

1. В юридично-правовому підпорядкуванні василіянські монастирі до 1744 р. відносилися до компетенції:

- місцевого єпископа
- константинопільського патріарха
- митрополита
- протоігумена

Правильна відповідь: _____

2. Виберіть основні чернечі обіти

- послух
- убогість
- чистота
- покірність
- терпеливість
- скромність

Правильна відповідь: _____

3. Ставропігійні монастирі в юридично-правовому підпорядкуванні відносилися до:

- єпископа
- митрополита
- патріарха
- протоігумена

Правильна відповідь: _____

4. Постанови Замойського собору щодо змін в укладі чернечого життя були прийняті у:

- 1715 р.
- 1725 р.
- 1720 р.
- 1728 р.

Правильна відповідь: _____

5. Утворення Святопокровської провінції ЧСВВ відбулося у:

- 1733 р.
- 1744 р.
- 1739 р.
- 1746 р.

Правильна відповідь: _____

II. Завдання другого рівня складності (кожна правильна відповідь оцінюється у 3 бали).

1. Перерахуйте основні види джерел до вивчення монастирської історії.

2. Назвіть основні юридично-правові документи, які регламентували діяльність ЧСВВ.

3. Назвіть основні інститути управління василіанських монастирів.

4. Перерахуйте основні ступені василіанського чернецтва.

5. Назвіть, якими правами та привілеями користувалися василіанські монастирі.

III. Завдання третього рівня складності (правильна і повна відповідь оцінюється в 10 балів).

1. Подайте оцінку культурно-освітній діяльності василіанських монастирів Речі Посполитої (XVIII ст.).

Варіант 3

I. Завдання першого рівня складності (кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал).

Визначте правильну відповідь:

1. До якого часу відноситься заснування Добромільського монастиря?

- 1547 р.
- 1616 р.
- 1649 р.
- 1710 р.

Правильна відповідь: _____

2. В який період при Дрогобицькому василіанському монастирі Св. ап. Петра і Павла діяла гімназія?

• 1774–1780 рр. • 1776–1789 рр.

• 1775–1784 рр. • 1777–1790 рр.

Правильна відповідь: _____

3. До якого виду джерел належать монастирські хроніки?

• актові • юридично-правові

• епістолярні • наративні

Правильна відповідь: _____

4. Проведення поділу Святопокровської провінції відбулося:

• 1772 р. • 1793 р.

• 1780 р. • 1795 р.

Правильна відповідь: _____

5. Коли Перемишльська православна єпархія перейшла до унії?

• 1596 р. • 1680 р.

• 1605 р. • 1691 р.

Правильна відповідь: _____

II. Завдання другого рівня складності (кожна правильна відповідь оцінюється у 3 бали).

1. Дайте визначення поняття: анахорети – це ...

2. Продовжіть визначення: кеновіальний уклад чернечого життя – це ...

3. Дайте визначення поняття: право патронату – це ...

4. Назвіть основні обіти василіанського чернецтва.

5. Назвіть основні центри василіанського шкільництва Перемишльської єпархії.

III. Завдання третього рівня складності (правильна відповідь оцінюється в 10 балів).

1. Складіть характеристику економічних засад функціонування василіанських монастирів Правобережної України (XVIII ст.).

Варіант 4

I. Завдання першого рівня складності (кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал).

Визначте правильну відповідь:

1. До якого часу відноситься заснування Почаївської Лаври?

- 1592 р.
- 1597 р.
- 1595 р.
- 1599 р.

Правильна відповідь: _____

2. Яку чернечу провінцію ЧСВВ було утворено у 1739 р.?

- Святотроїцьку
- Святоволодимирську
- Святопокровську
- Святомиколаївську

Правильна відповідь: _____

3. В юридично-правовому підпорядкуванні василіанські монастирі після 1744 р. відносилися до компетенції:

- місцевого єпископа
- протоархимандрита
- митрополита
- протоігумена

Правильна відповідь: _____

4. Ініціаторами проведення реорганізації унійних монастирів були:

- В. Рутський
- Й. Кунцевич
- І. Борецький
- І. Вишенський

Правильна відповідь: _____

5. Фундаторами монастирів в Перемишльській єпархії (XVI–XVII ст.) були:

- шляхта
- селяни
- єпископи
- братства
- магнати
- ченці
- митрополит
- міщани

II. Завдання другого рівня складності (кожна правильна відповідь оцінюється у 3 бали).

1. Перерахуйте типологізацію монастирських уставів.

2. Дайте визначення: чернечі епітимії – це ...

3. Назвіть основні промисли та ремесла монастирського фільваркового господарства.

4. Перерахуйте різні види монастирських осередків.

5. Назвіть основні напрями душпастирської праці чернечого духовенства:

III. Завдання третього рівня складності (*кожна правильна відповідь оцінюється в 10 балів*).

1. Проаналізуйте становище василіанського чернецтва напередодні першого поділу Речі Посполитої (1772 р.).

Питання, які виносяться на співбесіду з лектором

Для проведення співбесіди із студентами обрано історію монастирів Перемишльської єпархії як однієї із провідних церковно-адміністративних одиниць Київської митрополії. Для підготовки до співбесіди із лектором рекомендуємо студентам опрацювати авторські монографії: 1) Стецик Ю. Історія монастирів Дрогобиччини (XIV – поч. XIX ст.). Дрогобич : Коло, 2000. 75 с.; 2) Стецик Ю. Василіанські монастирі Перемишльської єпархії (кін. XVII–XVIII ст.) : монографія. Жовква : Місіонер, 2015. 388 с.; 3) Стецик Ю. Василіанське чернецтво Перемишльської єпархії (друга половина XVIII ст.) : словник біограм. Жовква : Місіонер, 2015. 312 с.

У рекомендованих працях узагальнено науково-популярні розвідки дослідників XIX–XXI ст. Опрацювання такого масиву інформації дасть змогу студентові прослідкувати історію регіону на прикладі обраної нами єпархії, а зіставлення регіонального та локального вимірів сприятиме кращому сприйняттю та розумінню історії духовної культури краю, адже оволодіння ґрунтовними теоретичними знаннями та практичними вміннями дасть можливість майбутньому вчителю історії якісніше та змістовніше проводити уроки з історії рідного краю, де передбачається вивчення не тільки політичних, соціальних та економічних процесів, але й ознайомлення із надбаннями духовної культури, які передбачені у шкільному курсі історії України.

На співбесіді з лектором студент повинен відповісти на три теоретичні питання з історії василіанських монастирів (максимум по 10 балів кожне).

1. Класифікація джерел до вивчення історії монастирів Перемишльської єпархії.

2. Характеристика краєзнавчих та церковних досліджень другої половини XIX ст.

3. Напрями історико-церковних студій в Галичині (1900–1918 рр.).

4. Активізація пізнавальних інтересів до вивчення історії Церкви у Галичині в міжвоєнний період (1918–1939 рр.).

5. Внесок українських діаспорних наукових осередків у вивчення історії Церкви (1946–1991 рр.).

6. Відродження історико-церковних студій у незалежній Україні (1991–2000 рр.).

7. Пріоритені напрями сучасних вітчизняних та зарубіжних досліджень з вивчення історії та культури монастирів України (2001–2015 рр.).

8. Типологізація фундацій монастирів Перемишльської єпархії (XIII–XVIII ст.).

9. Перехід до унії Перемишльської єпархії та її монастирів (1680–1693 рр.).

10. Єпископська юрисдикція над монастирями Перемишльської єпархії (1693–1739 рр.).

11. Інкорпорація обителів Перемишльської єпархії у Руську чернечу провінцію Чину Святого Василя Великого (1739–1745 рр.).

12. Реформування василіанських монастирів Перемишльської єпархії (1745–1780 рр.).

13. Вплив релігійних реформ австрійських імператорів на розвиток василіанських монастирів Перемишльської єпархії (1772–1795 рр.).

14. Монастирське фільваркове господарство: особливості ведення аграрної культури.

15. Виробничі промисли та ремесла як одне із джерел надходжень до монастирської скарбниці.

16. Участь монастирів у фінансово-кредитних відносинах.

17. Основні етапи духовної формації василіанського чернецтва.

18. Душпастирська та місіонерська праця отців-василіан.

19. Культурно-освітня діяльність василіанських монастирів Перемишльської єпархії (XVIII ст.).

Питання для проведення заліку за талоном № 2 і «К»

1. Предмет, завдання, мета, географічні межі, хронологічні рамки та періодизація навчального курсу.
2. Огляд церковної історіографії.
3. Створення монахами-письменниками рукописних нарисів історії обителів та Василіанського Чину (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.).
4. Внесок краєзнавчих досліджень у вивчення історії монастирів (друга половина XIX ст.).
5. Оцінка діяльності Василіанського Чину в російській православній та польській католицькій церковній історіографії.
6. Активізація українських церковних студій у міжвоєнний період у Галичині.
7. Збереження національних концепцій у вивченні історії Української Церкви серед діаспорних наукових осередків.
8. Відродження церковних студій в українській історіографії.
9. Дослідження василіанських монастирів у сучасній церковній історіографії.
10. Класифікація джерел до вивчення монастирської історії.
11. Стан чернецтва перед Берестейським собором (1596 р.).
12. Берестейський собор 1596 р. та участь у ньому чернецтва.
13. Становище чернецтва після Берестейської унії.
14. Організація Святотроїцької провінції ЧСВВ.
15. Перехід до унії монастирів Перемишльської, Львівської та Луцької єпархій.
16. Регіональні проекти єпископів у напрямку реформування монастирського управління (Правила духовного правління 1693 р., Артикули або устави чернечого Чину 1711 р.).
17. Постанови Замойського собору 1720 р. щодо укладу чернечого життя та програми їх реалізації.
18. Організаційна структура Святопокровської провінції ЧСВВ (1739–1795 рр.).
19. Територіальні межі Святопокровської провінції (1739–1780 рр.).
20. Інтеграційні процеси василіанських монастирів (1740–1743 рр.).
21. Постанови Дубнівської генеральної капітули (1743 р.).
22. Рівні управління Василіанським Чином.

23. Реформування монастирів (1744–1772 рр.).
24. Зміни в адміністративно-юридичному статусі василіанських монастирів (1772–1795 рр.).
25. Ухвали Тороканської генеральної капітули (1780 р.).
26. Основні галузі монастирського фільваркового господарства.
27. Промисли та ремесла монастирського господарства.
28. Економічні права та привілеї монастирського господарства.
29. Типологізація монастирських уставів.
30. Монастирське управління.
31. Ступені чернецтва.
32. Регламентація щоденного життя монашества.
33. Монастирські обов'язки та уряди.
34. Дисциплінарні справи чернецтва.
35. Ступені священничих свячень василіанського монашества.
36. Душпастирська праця чернецтва.
37. Монастирське книгописання та книгодрукування.
38. Монастирське шкільництво.
39. Внесок ченців у розвиток архітектури, образотворчого і музичного мистецтв та духовної культури.
40. Просопографічні характеристики василіанського чернецтва.

Тематика індивідуальних завдань

Індивідуальне завдання з навчального предмету полягає у підготовці реферату з історії василіанського монастиря. Обсяг реферату – 20 аркушів формату А4. Кількість балів, яка виставляється за індивідуальне завдання, враховує ступінь розкриття теми, використання достатньої кількості джерел та літератури (не менше десяти позицій), наявність наукових посилань, дотримання вимог до оформлення (структура індивідуального завдання обов'язково включає: вступ, основні питання (історія монастиря, характеристика джерела, історіографічний огляд, біографія ченця), висновки, список використаних джерел та літератури).

Індивідуальне завдання передбачає виконання самостійного наукового дослідження одного із василіанських монастирів Речі Посполитої (XVI–XVIII ст.) і має складатися із чотирьох питань, а саме:

1. Напишіть історичну довідку про один із василіанських монастирів (на вибір): Білилівський, Богуславський, Канівський, Корсунський, Красногірський, Лисинський, Маньківський, Уманський, Лебединський, Барський, Головчинський, Сатанівський, Шаргородський, Гранівський, Вінницький, Городищенський, Білостоцький, Загорівський, Зимнянський, Колодяжненський, Корецький, Луцький, Любарський, Мильчанський, Низкиницький, Піддубицький, Полонський, Почаївський, Пугинський, Страклівський, Тригірський, Туминський, Унівський, Четвертинський, Кременецький, Бесідський, Болохівський, Верхратський, Віцинський, Волсвинський, Галицький, Головчинський, Горпинський, Гошівський, Гощанський, Добрянський, Добромільський, Лаврівський, Спаський, Перемишльський, Домашівський, Жовківський, Завалівський, Загайський, Замостянський, Золочівський, Кам'янець-Подільський, Крехівський, Крилоський, Львівський (Св. Юрія, Св. Онуфрія, Св. Івана Богослова, Успення), Овруцький, Пациківський, Підгорецький, Пітрицький, Погонянський, Рудницький, Сваричівський, Смолинський, Соколецький, Стоянівський, Теробовлянський, Угорницький, Улашківський, Чортківський, Яворівський, Язеницький та ін.

2. Охарактеризуйте одне з джерел вивчення історії обраного Вами монастиря (на вибір): *нормативно-регламентаційні документи* (Конституції ЧСВВ, монастирські устави, правила внутрішнього розпорядку, ухвали єпархіальних соборів, постанови генеральних та

провінційних капітул), *фінансово-майнова документація* (привілеї, фундації, дарчі записи, листи про надання, королівські конфірмації, шляхетські заповіти, інвентарні описи, книги прибутків та видатків, протоколи візитацій, судові акти), *нарративні джерела* (хроніки), *епістолярна документація* (листування, реляції, звіти, доповіді), *речові пам'ятки* (архітектурні соруди), *зображальні джерела* (ікони, фрески, мініатюри), *музичні пам'ятки* (ірмологіони), *спеціальні джерела* (біографічні довідки, відомості про смерть, реєстри новиків та монахів), *загальні джерела* (історичні довідки, богослужбові стародруки, рукописні конспекти лекцій, каталоги монастирських бібліотек, описи монастирських архівів).

3. Зробіть огляд історіографії дослідження історії обраного Вами монастиря (на вибір): М. Коссак, Ю. Никорович, М. Грушевський, Ю. Сіцінський, В. Антонович, А. Петрушевич, І. Шараневич, Ю. Целевич, І. Фраснко, В. Площанський, І. Крип'якевич, М. Голубець, Р. Лукань, Й. Скрутень, Я. Гординський, М. Ваврик, І. Патрило, І. Назарко, А. Пекар, А. Великий, П. Підручний, М. Швед, І. Скочиляс, А. Гіль, Л. Тимошенко, М. Яременко, П. Шкрабюк, І. Кривошея, О. Дух, А. Павлишин, І. Альмес, Ю. Стецик, Л. Чень, Р. Берест, М. Гачкан, О. Бегей, О. Анісімович-Шевчук, Б. Лоренс, С. Набиванець та ін.

4. Укладіть біографічну характеристику одного із ченців, який проживав в обраному Вами монастирі (на вибір): Адамович Йов, Ангелович Алімпій, Андрушкевич Адріан, Антоневський Теодозій, Арламовський Габріель, Баранкевич Порфирій, Барицький Варнава, Бачинський Бокулій, Белзецький Йосиф, Беньковський Ігнатій, Березецький Йосиф, Білинський Амвросій, Білинський Вінкентій, Білинський Йосиф, Білинський Мартинян, Божовський Діонісій, Божовський Макарій, Боргилевич Йосиф, Бориславський Андронік, Братковський Онуфрій, Бродзянський Кирил, Будзинський Гедеон, Бялогорський Спиридон, Вадинський Созонт, Васильківський Іларій, Величко Бенедикт, Вислоцький Діонісій, Вислоцький Мелетій, Висоцький Йосафат, Височанський Флор, Височанський Юстій, Вишенський Діонісій, Вінковський Манасій (Мойсей), Вітошинський Ігнатій, Волошиновський Граціан, Вольський Варлаам, Волянський Валеріан, Волянський Партеній, Волянський Полікарп, Воронович Леонід, Гарасимович Ієронім, Гарасимович Філемон, Гіжевський Поліхроній, Гнатковський Теофіл, Гнатович Амвросій, Гозинський Єфрем, Головецький Алімпій, Горалевський Боніфацій, Гординський Христофор, Гордовський Методій, Гошовський Бенедикт, Грабовецький

Варсонофій, Грабовецький Манасій (Мойсей), Грибовський Паісій, Григорович Сильвестр, Гриневецький Мелетій (Модест), Гронзевич Михайло, Гулевич Авраам, Гульський Гедеон, Гурницький Порфирій, Гутковський Амвросій, Гнатковський Герасим, Гушанський Партеній, Дадзицький Сергій та ін.

Рекомендована література для виконання індивідуальних завдань

Основна література

1. Андрухів І. Цариця Карпатського краю. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2002. 160 с.
2. Берест Р., Берест Л. Стародавні Унівські монастирі : історичний путівник. Львів : Свічадо, 2009. 32 с.
3. Берест Р. Середньовічні монастирі Галичини: житло і побут. Львів : [Б. в.], 2011. 332 с.
4. Булига О. Свято-Успенська Почаївська Лавра у період входження Волині до складу Речі Посполитої (1569–1795). *Історія релігій в Україні* : праці XIV Міжнар. наук. конференції. Львів : Логос, 2004. Кн. I. С. 116–125.
5. Булига О. Взаємозв'язки друкарні Почаївського монастиря ЧСВВ з друкарськими центрами України (XVIII – поч. XIX ст.). *Історія релігій в Україні* : праці XV Міжнар. наук. конференції. Львів : Логос, 2005. Кн. I. С. 156–161.
6. Ваврик М. (ЧСВВ) По василіянських монастирях. Торонто : В-во отців-василіан, 1958. 286 с.
7. Ваврик М. (ЧСВВ) Нарис розвитку і стану Василіянського Чину XVII–XX ст. : топографічно-статистична розвідка. *Записки Чину Св. Василя Великого*. Серія II. Секція I. Т. 10. Рим : В-во отців-василіан, 1979. 180 с.
8. Вечерський В. Українські монастирі. Київ : Наш час, 2008. 400 с.
9. Візер С. Монастирі в Україні першої половини XVII ст.: міжконфесійне протистояння. *Пам'ять століть*. 2004. № 2. С. 70–78.
10. Вуйцик В. З історії василіянських монастирів: Святомиколаївський монастир в Струсові. *Галицька брама*. Львів : Центр Європи, 1999. № 1–2. С. 20.
11. Вуйцик В. Святоонуфріївський монастир у Львові. *Монастир святого Онуфрія у Львові* : Сьомі наукові драганівські читання. Львів : Місіонер, 2007. С. 21–39.
12. Голубець М. Малярі-василіяни на тлі західноукраїнського церковного малярства XVIII ст. *Записки ЧСВВ*. Львів : В-во отців-василіан, 1930. Т. 3. Вип. 3–4. С. 447–450.

13. Крив'як Б. Видавничо-просвітницька діяльність василіянського Чину в Україні. *Київська Церква*. 1999. № 4. С. 34.
14. Лесик О. Замки та монастирі України. Львів : Світ, 1993. 176 с.
15. Монастир Різдва Христового у Жовкві. Жовква : Місіонер, 1993. 15 с.
16. Стецик Ю. Монастирі Дрогобиччини (XIV – поч. XIX ст.). Дрогобич : Коло, 2000. 75 с.
17. Стецик Ю. Василіанські монастирі Перемишльської єпархії (кін. XVII–XVIII ст.) : монографія. Жовква : Місіонер, 2015. 388 с.
18. Стецик Ю. Василіанське чернецтво Перемишльської єпархії (2-га пол. XVIII ст.) : словник біограм. Жовква : Місіонер, 2015. 312 с.
19. Стецик Ю. Візитації василіанських монастирів Перемишльської єпархії 1747–1767 рр. Жовква : Місіонер, 2016. 232 с.
20. Стецик Ю. Чернецтво Святопокровської провінції ЧСВВ (1739–1783 рр.) : просопографічне дослідження. Дрогобич : РВВ ДДПУ, 2018. 472 с.
21. Швед М. Спаський та Лаврівський монастирі – осередки духовності й культури в Галичині. Львів : Місіонер, 2007. 108 с.
22. Шкраб'юк П. Крехів: дороги земні і небесні. Львів : Місіонер, 2002. 413 с.
23. Шкраб'юк П. Монаший чин отців Василіан у національному житті України. Львів : Місіонер, 2005. 439 с.
24. Федюк П. Святий Василій Великий і християнське аскетичне життя. *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція I. Т. 39. Рим – Торонто : В-во отців-василіан, 1978. 230 с.
25. Lorens B. Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743–1780. Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014. 560 s.
26. Piątuczak-Majerowicz M. Bazylianie w Koronie i na Litwie: szkoły i książki w działalności zakonu. Warszawa – Wrocław, 1986. 273 s.
27. Piątuczak-Majerowicz M. Biblioteki i bibliotekarstwo zakonne na wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej w XVII–XVIII wieku. Wrocław, 1996. 195 s.

Допоміжна

28. Ваврик М. (ЧСВВ) Лаврівська хроніка (1771–1882 рр.). *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція II. Т. II (VIII). Рим : В-во отців-василіан, 1954. С. 65–94, 410–418.

29.Ваврик М. (ЧСВВ) З Лаврівського дипломатаря. *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція II. Т. III (IX). Рим : В-во отців-василіян, 1958. С. 404–428.

30.Гуцаленко Т. Хроніки василіанських монастирів як джерело вивчення історії Західної України. *Записки Львівської Наукової Бібліотеки імені В. Стефаника*. Київ : Наукова думка, 1992. Вип. 1. С. 4–16.

31.Гуцаленко Т. Два інвентарі Святоспаського монастиря. *Альманах Старосамбірщина*. Львів : Місіонер, 2004. Т. III. С. 320–357.

32.Каталоги Святопокровської провінції ЧСВВ (1754, 1772, 1776 рр.). *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція I. Т. XL. Рим : В-во отців-василіан, 1979. С. 102–124, 126–142, 154–176.

33.Крип'якевич І. Середньовічні монастирі в Галичині. Спроба каталогу (передрук праці 1930 р.). *Лавра*. 1999. № 5. С. 45–64.

34.Павлишин А. Книги духовного суду як джерело вивчення історії монастирів Львівської єпархії в часи владцтва Йосифа Шумлянського (1668–1708). *Rocznik europejskiego kolegium Polskich i Ukrainskich uniwersytetow*. Lublin, 2004. № 11. S. 103–108.

35.Патрило І. (ЧСВВ) Джерела і бібліографія історії української церкви. *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція I. Т. XXXIII, XLVI, XLIX. Рим : В-во отців-василіан, 1975, 1988, 1995. Т. I–III.

36.Правила для монахів святого отця нашого Василя Великого / пер. схимонах ЧСВВ Митрополит Андрей. Жовква : В-во отців-василіян, 1911. 64 с.

37.Пуряєва Н. Словник церковно-обрядової термінології. Львів : Свічадо, 2001. 160 с.

38.Рутський В. Правила для монахів Ч. св. Василя В. / пер. А. Шептицький. *Записки ЧСВВ*. Жовква : В-во отців-василіян, 1924. Т. 1. С. 56–76.

39.Стецик Ю. Із життя чернецтва у монастирях Дрогобиччини (кін. XVIII ст.). *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич : Вимір, 2000. Вип. IV. С. 128–134.

40.Стецик Ю. Візитаційні описи василіанських монастирів Дрогобицького краю (1763–1764 рр.). *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич : Вимір, 2002. Вип. VI. С. 512–520.

41.Стецик Ю. Монастирські архіви Перемишльщини як джерело історичного краєзнавства. *Студії з архівної справи та документознавства в Україні*. Київ : [Б. в.], 2003. Т. 10. С. 17–19.

42. Стецик Ю. Василіанські монастирі в унійних процесах Перемишльської єпархії (кін. XVII ст.). *Історія релігій в Україні : науковий щорічник*. Львів : Логос, 2007. Кн. II. С. 837–844.

43. Стецик Ю. Культурно-освітня діяльність василіанських монастирів на теренах Перемишльської єпархії (XVII–XVIII ст.). *Fasciculi Musei Regionalis Brzozoviensis*. Brzozów : Wydawnictwo muzeum regionalnego im. Adama Fastnachta w Brzozowie, 2007. Nr 2. S. 77–85.

44. Стецик Ю. Духовна формація василіанського чернецтва Перемишльської єпархії (XVII–XVIII ст.). *Дрогобицький краєзнавчий збірник / ДДПУ імені Івана Франка*. Дрогобич : Коло, 2006. Вип. XI–XII. С. 252–262.

45. Стецик Ю. Фінансово-кредитні відносини у монастирському господарстві Перемишльської єпархії (XVII–XVIII ст.). *Історична панорама: збірник наукових статей ЧНУ. Спеціальність Історія*. Чернівці : Видавництво Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича Рута, 2008. С. 57–65.

46. Стецик Ю. Василіанські монастирі Перемишльської єпархії: інститути управління (кін. XVII–XVIII ст.). *Український історичний збірник*. Київ : Інститут історії України НАН України, 2008. Вип. 11. С. 59–65.

47. Стецик Ю. Промисли та ремесла монастирських фільварків Перемишльської єпархії (XVII–XVIII ст.). *Збірник наукових праць. Серія Історія та географія / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди*. Харків : Майдан, 2008. Вип. 32. С. 188–196.

48. Стецик Ю. Душпастирська праця василіанського чернецтва Перемишльської єпархії (друга половина XVIII ст.). *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки*. Луцьк : В-во Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2011. № 23 (220). С. 25–30.

49. Стецик Ю. Монастирські фільварки Перемишльської єпархії (XVIII ст.). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Посвіт, 2012. Вип. 3. С. 63–72.

50. Стецик Ю. Реформування василіанських монастирів Перемишльської єпархії (друга половина XVIII ст.). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць*

молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Посвіт, 2013. Вип. 7. С. 70–78.

51. Хіхляч Б. Історія василіанських монастирів на Брацлавщині (XVIII – перша третина XIX ст.). *Архів української церкви. Серія I. Дослідження. Випуск I. Історія унії на Київщині 1596–1839 рр.* Львів : «Свічадо», 2011. С. 251–270.

52. Чень Л. Типи розпланування василіанських монастирів на теренах України. *Вісник Державного університету «Львівська політехніка». Архітектура.* Львів : в-во Державного у-ту «Львівська політехніка», 2008. № 632. С. 85–91.

53. Daniluk M., Klauza K. *Podręczna encyklopedia instytucji życia konsekrowanego.* Lublin : [Б. в.], 1994. 298 s.

Інформаційні ресурси

<http://www.christusimperat.org/uk/node/32353> християнський портал

www.ugcc.org.ua сайт УГКЦ

www.osbm.in.ua сайт ЧСВВ в Україні

www.studyty.org.ua сайт студитів в Україні

www.cssr.lviv.ua сайт редемптористів в Україні

www.ucu.edu.ua сайт Українського Католицького Університету

www.lds.lviv.ua сайт Львівської духовної семінарії

www.ichistory.org сайт історії

www.svichado.com сайт видавництва «Свічадо»

<http://press.ucu.edu.ua/> сайт видавництва УКУ

www.osbm.kiev.ua сайт василіанського монастиря в Києві

www.osbm-krystynopil.in.ua сайт василіанського монастиря в

Кристинополі

www.katedra.org.ua сайт церковної катедри

www.canonic.org.ua сайт канонічної комісії

www.kyrios.org.ua християнський портал «Киріос»

www.ukrainians-world.org.ua/ сайт світового українства

Додатки

Зразки оформлення індивідуальних завдань

Додаток I

Схема написання історичної довідки про монастир

I. Історія:

1. *Титулатура.*
2. *Юрисдикційна приналежність.*
3. *Місце розташування.*
4. *Фундатори.*
5. *Час заснування та обставини утворення.*
6. *Перша документальна згадка.*
7. *Історія монастиря у періодах (від утворення до кінця XVIII ст.).*

II. Настоятелі та братія:

1. *Перелік ігуменів (по роках з характеристикою).*
2. *Чисельність монастирської братії (по роках).*
3. *Характеристика чернецтва.*

III. Духовна просвіта, соціальне служіння.

IV. Особливості монастирського уставу.

V. Матеріальне становище.

VI. Благочинці.

VII. Монастирська церква.

VIII. Ризниця і книгосховище.

IX. Помешкання ченців та інші монастирські будинки.

X. Монастирський некрополь.

XI. Джерела та література.

Різноманітні документи для дослідження історії монастирів

Документ № 1

**Привілей польського короля Ян III Собеського
для Лішнянського монастиря
(06.07.1691 р., Варшава)**

Ян III із Божої ласки король Польський, великий князь Литовський, Руський, Пруський, Мазовецький, Жмудський, Інфляндський, Київський, Волинський, Подільський, Підляський, Смоленський, Сіверський, Чернігівський.

Повідомляємо нинішнім нашим листом всім і кожному зокрема, що із подання преподобного в Бозі Іннокентія Винницького, грецького обряду єпископа Перемишльського, Сяноцького, Самбірського, про призначення побожного Митрофана Радзимінського, обізнаного в науках та зразкового життя, ченця Чину Святого Василя Великого, на ігуменство Лішнянського монастиря, який знаходиться біля села Лішня у Самбірській економії, після смерті побожного, колись народженого Сильвестра Тваровського, Овруцького архимандрита, надано вакантну посаду. Конфіруємо (підтверджуємо) презенту та згоду згаданого преподобного єпископа Перемишльського. Нинішнім нашим листом надаємо та конфіруємо так, щоби згаданий побожний Митрофан Радзимінський названий монастир із всіма полями, ріллями, луками, садами, городами, будинками, лісами, ставками, ріками, млином, корчмою, підданими і їх повинностями та зі всім загалом, що до цього монастиря належить, відповідно до нашого конфірмаційного привілею, наданого колись побожному Тваровському на згадане ігуменство із описом пожитків та суміжними ґрунтами для укусу сіна на сіножаттях, названих Хаща Псіна і Мендина Поляна, які лежать між потоками, дозволяємо використовувати без обмеження терміну. Ці сіножатті не належать до надходжень економії, оскільки не внесені як до давніх, так і до сучасних інвентарних описів. До цієї сіножатті прилягає урочище, назване Погар, із довколишніми потоками, старими дворами, які тягнуться до чернечої загороди. До цього ж монастиря має належати один лан Раневицького повітства, через малі розміри монастирських земель. Також підтверджуємо право монастиря на

володіння одним черином, який знаходиться на передмісті міста Дрогобича біля наших (королівських) жуп із двома халупками, які набув згаданий побожний Тваровський разом із правом для монастиря вільного солеваріння та використання для потреб монастиря без будь-якої перешкоди. Це право отримав і використовував, яке священники римо-католицького обряду із давніх часів уживають, до остатнього моменту свого життя.

Обіцяємо при цьому, що за нашого (королівського) правління та наступників наших, згаданого побожного Радзимінського від цього ігуменства та використання його маєтків не усувати, і нікому не дозволимо до скинення його від влади, а натомість будемо охороняти його пожиттєве право. На це для кращої віри при підписі власною рукою, наказуємо прикласти коронну печатку. Дано у Варшаві дня 6 місяця липня Року Божого 1691 панування нашого 17 року. Ян Король. Місце печатки.

Надання Лішнянського монастиря грецького обряду побожному Митрофану Радзимінському по смерті світлої пам'яті Сильвестра Тваровського, Овруцького архімандрита.

Францішек Михайло Денкоф, Староградський староста, секретар Його Королівської Милості.

Інтабуляційний декрет сесії цісарсько-королівської комісії про внесення привілею до Табуляційної книги, Львів 17 квітня 1781 р., секретар Павло Чурило, підпис¹.

Документ № 2

Судові акти до історії Колодківського монастиря (кін. XVII – поч. XVIII ст.).

Під час опрацювання протоколів засідань духовного суду Перемишльської консисторії східного обряду дослідникам вдалося віднайти кілька актів, які документально підтверджують існування монастиря в Колоденці. І хоча ці згадки є досить фрагментарними та неповними, однак дозволяють розкрити умови функціонування чернечої обителі, які поряд із усними (спогадами старожилів) та речовими (археологічними артефактами) джерелами становлять документальну спадщину втраченого монастиря.

¹ Стецик Ю. Привілей Лішнянського монастиря св. пророка Іллі (1691 р.). *Літопис Бойківщини*. ЗСА – Канада – Україна, 2014. Ч. 2/87 (98). С. 92–95.

Так, у 1696 р. видано декрет о. Петронія Камінського, колодківського ігумена, як комісара перемишльського владики для вирішення суперечки про користування озером у Старому Яжеві. Під 1701 р. той же Камінський згаданий в актах як колодківський ігумен та генеральний ревізор Перемишльської єпархії.

У 1700 р. настоятель Колодківського монастиря позиває супроти о. Петра, пароха с. Плав'є, висловлюючи наступні звинувачення:

1) звінував монастир Прислоти, після занедбання якого монастирські книжки собі привласнив та продав до Угорщини: Євангелія та дзвін – до Угорщини, а Тріодь – до Оравчика;

2) гроші для купівлі книжок використав для власних потреб.

Духовний суд постановив, щоб о. Петро, відповідно до поданих свідчень, повернув узяті речі та відшкодував завдані кривди.

У 1702 р. Колодківський монастир подав судовий позов на свавільного колятора обителі Василя Немицького, висуваючи такі звинувачення:

1) він не живе з першою дружиною, а з другою одружився всупереч канонічному праву;

2) священник с. Синевидсько помер від його побиття;

3) він використовує чверть церковного поля і не приносить жодної користі для церкви;

4) ізолював Колодківський монастир, забравши двоє коней та пару волів із різним реманентом, зробивши цим для монастиря велику кривду та шкоду, так що з цього часу монастир має давати – 700 зл., оскільки цю взятую худобу забито;

5) вдається до духовної юрисдикції проти священників та поповичів;

6) вважає себе колятором цього монастиря;

7) світський суд направляє на поповичів;

8) узяв і не повернув монастирську Тріодь.

Перемишльський єпископський духовний суд грецького віровизнання, розглянувши всі зауваження, прийняв наступний декрет:

– судовий декрет про розлучення не набув ще своєї чинності;

– за побиття священника Синевидська Нижнього суд визначить додатково відповідне покарання;

– має повернути монастиреві до свята Покрови двоє волів, двоє коней та 100 зл. з іншими господарським речами та матеріалом;

– повинен присягнути в тому, що не брав Тріодь, і зобов'язаний сприяти її пошуку та поверненню;

– не може визнаватися колятором монастиря внаслідок завданих йому кривд, незважаючи на наданий йому лист світлої пам'яті о. Інокентія Винницького, Перемишльського єпископа, який уклав відповідний акт у Лішнянському монастирі у присутності о. Петронія Камінського від 1695 р. про іменування ктиторів монастиря.

Таким чином, Колодківський монастир був невеликою обителлю, яка постійно зазнавала матеріальних утисків з боку ктиторів, що пізніше призвело до його занепаду та цілковитої ліквідації у 1739 р., коли проводилась реорганізація аскетичних осередків у зв'язку з утворенням нової, автономної чернечої адміністративної одиниці Святопокровської провінції Чину Святого Василя Великого. До цієї провінції увійшли монастирі, які вилучалися із юрисдикції місцевих єпископів, а передавалися в управління протоігумена².

Документ № 3

Роборація фундаційного документу для ігумена монастиря святого Василя в Попелях (Перемишль, 1631 р.)

Перед Перемишльськими земськими актами явився особисто Іван Попель Романович, непримушений, добровільно, при здоровій пам'яті. Перед актами теперішніми визнав, що він сам за себе і за своїх наступників записує свої маєтки, рухомі і нерухомі, які він має, для шляхетного і духовного стану Василя Копистинського, ігумена монастиря, фундованого у с. Попелях, іменованій Богоявлення по грецькому [...] 6 січня згідно грецького календаря старого стилю, правила святого Василя Великого цього монастиря. [...] за мою душу від тепер і в подальшому ігумен [...]. Монастирю, фундованому в Попелях, зобов'язуюся і записую фундаційною грамотою, наданою мною цьому монастирю грецького обряду [...]. Ігумен Копистинський цього монастиря. Дано в Перемишлі вівторок після свята св. Агнети 1631 р., власною рукою підписаний і печаткою затверджений. Фундований монастир вище згаданого титулу задовільняю, вищезгаданий лист підтверджую і робурую, роблю грошову заставу на 5 000 зл. на своїх маєтках, що вразі порушення фундаційного

² Стецик Ю. Судові акти до історії Колодківського монастиря кін. XVII – поч. XVIII ст. *Літопис Бойківщини*. ЗСА – Канада – Україна, 2017. Ч. 1/92 (103). С. 90–93.

привілею мають бути сплачені цьому ігумену. Має бути сплачено негайно перед Перемишльським гродським урядом [...]»³.

Документ № 4

Реєстр прав і привілеїв Лішнянського монастиря

1. *30.10.1650 р.*, Варшава, конфірмація польського короля Яна Казимира на подання перемишльського владики Антонія Винницького кандидатури Ленкевича Сильвестра на посаду настоятеля Лішнянської обителі.

2. *1650 р.* облятування конфірмації в актових книгах Перемишльського гродського суду.

3. *12.02.1652 р.*, Варшава, королівське підтвердження про призначення настоятелем Лішнянської обителі Ленкевича Сильвестра із окресленням прав та привілеїв цього монастиря.

4. *18.04.1661 р.*, Перемишль, рішення Антонія Винницького, Перемишльського владики, про приєднання монастиря під титулом св. Онуфрія, розташованого у Варадині біля Унятич, до Лішнянського монастиря.

5. *02.07.1666 р.*, Варшава, польський король Ян Казимир підтверджує призначення на посаду ігумена Лішнянського монастиря побожного Сильвестра Тваровського із наданням привілею з описом ґрунтів та прав цієї обителі: на вільний вируб лісу, помолу збіжжя та пропінації під час монастирських празників.

6. *1668 р.* облятування королівського привілею в актових книгах Перемишльського гродського суду.

7. *16.12.1679 р.*, Жовква, лист польського короля Яна III до побожного Сильвестра Тваровського, ігумена Лішнянського монастиря, про запрошення на Люблінський колоквиум.

8. *12.11.1680 р.*, Жовква, інструкція Яна III для королівської комісії по розгляду суперечки між Лішнянським монастирем та с. Лішня з приводу вилучення земель у монастиря.

9. *23.06.1680 р.*, повідомлення королівської комісії для учасників земельної суперечки.

10. *31.03.1681 р.*, Варшава, інструкція Яна III для королівської комісії про організацію нового виїзду до Самбірської економії.

³ Стецик Ю. Монастир Богоявлення Господнього у Попелях (XVII–XVIII ст.). *Літопис Бойківщини*. ЗСА – Канада – Україна, 2016. Ч. 1/90 (101). С. 99–102.

11.31.03.1681 р., Варшава, конфірмація королем Яном III привілею Яна Казимира із наданням попівського півлану села Раневич на потреби Лішнянської обителі.

12.1681 р. внесення цього привілею до Перемишльських гродських актів, облята.

13. 25.04.1686 р., монастир св. Спаса, Інокентій Винницький Перемишльський єпископ прийняв рішення про приєднання монастиря Успіння Пречистої Діви Марії із гори званої Приступ до Лішнянського монастиря.

14.25.04.1686 р., прохання о. Сильвестра Тваровського, Овруцького архимандрита та ігумена Лішнянського монастиря до польського короля Яна III про надання для монастиря луків званих Міндина Поляна та урочище Погар із навколишніми потоками та старими дворищами від старого села, які простягалися до монастирської загороди.

15.12.04.1691 р., Гродно, лист Яна III до Андрія Жечицького, адміністратора Самбірської економії, із вказівкою розпочати засідання по розгляду земельної суперечки між Лішнянським монастирем та громадою с. Лішня.

16.12.04.1693 р., Гродно, інструкція Яна III для комісарів королівської комісії із приводу розгляду земельної суперечки, спричинені відходом до вічності отця-настоятеля Сильвестра Тваровського, Овруцького архимандрита й ігумена Лішнянського монастиря та про призначення Митрофана Радзимінського ігуменом Лішнянської обителі.

17.06.07.1691 р., Варшава, Ян III видає привілей для Лішнянського монастиря, із наданням ґрунтів Міндина Поляна та урочище Погар із навколишніми потоками та старими дворищами від старого села, які простягалися до монастирської загороди.

18.16.06.1693 р., повідомлення королівської комісії про розгляд земельної суперечки між Лішнянським монастирем та громадою с. Лішня.

19.26.06.1693 р., декрет королівської комісії про вирішення земельної суперечки на користь Лішнянського монастиря.

20.1693 р. внесення декрету королівської комісії до Перемишльських гродських актів, облята.

21.1693 р. подання протестації Митрофаном Радзимінським, ігуменом Лішнянського монастиря, до Перемишльського гродського

суду із позовом на підданих с. Лішня у зв'язку із захопленням монастирських ґрунтів.

22.11.07.1694 р., Жовква, Ян III підтверджує декрет королівської комісії про вирішення земельної суперечки на користь Лішнянського монастиря.

23.1694 р. внесення конфірмаційного комісарського декрету до Перемишльських гродських актів, облята.

24.12.08.1694 р. повідомлення про відкладення судової справи у Самбірському замку, порушеної Лішнянським монастирем.

25.30.08.1694 р. судове рішення Самбірського замку про виконання комісарського декрету та королівської конфірмації про надання ґрунтів Лішнянському монастиреві.

26.1694 р. внесення до Перемишльських гродських актів судового рішення Самбірського замку про виконання комісарського декрету та королівської конфірмації Яна III про надання ґрунтів Лішнянському монастиреві.

27.1693–1694 рр. під різними датами шість листів від Інокентія Винницького Перемишльського владики до Андрія Жечицького адміністратора Самбірської економії у справі Лішнянського монастиря.

28.30.05.1701 р., Дрогобицький замок, призупинення права війтові та Зварицькій громаді притягувати ченців Лішнянського монастиря за користування двома соляними черенами до сплати податків у Дрогобицький замок.

29.23.05.1705 р., Дрогобич, наказ Станіслава Хоментовського, Дрогобицького старости, про заборону Зварицькій громаді притягувати ченців Лішнянського монастиря до сплати жодних податків та гібєрни за користування соляними джерелами та посідання будинків.

30.25.05.1721 р., Братківці, лист про земельну фундацію від пана Томаша Моравця на ґрунт у Лисовичах для о. Діонізія Сенткевича (ЧСВВ), ігумена Львівської катедрі.

31.1722 р. внесення цього листа про фундацію до актових книг Львівського гродського суду.

32.12.11.1740 р., Варшава, підтвердження прав та вольностей Лішнянського та Летнянського монастирів польським королем Августом III (конфірмація).

33.1740 р. внесення конфірмаційного привілею Августа III до Львівських гродських актів (облята).

34.1765 р. внесення привілею польського короля Яна III до Перемишльських гродських актів (облята).

35.30.08.1765 р., Дрогобицький магістрат, звернення Лішнянського монастиря до магістрату міста Дрогобича про відновлення заповіту панів Турецьких про надання монастиреві на вічні часи однієї чверті поля на Дрогобицькому передмісті, який було втрачено під час пожежі у м. Дрогобич⁴.

⁴ Стецик Ю. Архів Лішнянського василіанського монастиря св. Іллі (XVII–XVIII ст.). *Літопис Бойківщини*. ЗСА – Канада – Україна, 2014. Ч. 1/86 (97). С. 100–104.

Біографічна довідка про ченця

Белзецький Йосиф

Світське ім'я – Іван, син Петра та Теодозії. Народився у 1721 р. в місті Белз, Белзького воєводства Речі Посполитої. Не відомо, яку отримав світську освіту перед вступом до монастиря. Вступив 1744 р. до чернечого стану в Почаєві. Після року аскетичних випробовувань у новіціаті, 7 січня 1745 р. склав чернечі обіти професа та відправлений до Язеницького монастиря. 15 серпня 1747 р. отримав дияконівські свячення в Уневі із рук київського митрополита Атанасія Шептицького. Виконував обов'язки економа. 6 жовтня 1749 р. отримав ієрейські свячення в Уневі із рук того ж митрополита. По свяченнях впродовж 9 років перебував у Язениці. Потім прокуратор у Деревлянському монастирі (5 років), прокуратор у Волошинові (1 рік), економ та парох у Волсвині (9 років), прокуратор у Щеплотах (2 роки), прокуратор у Смолині разом із Ямницею (1 рік), прокуратор у Задарові (1 рік та 6 місяців). 1776 р. у Сокільці (зафіксовано відомості, що ще у 1773–1774 рр. був ризником в цій обителі) та Чорткові (впродовж 1774–1776 рр. виконував обов'язки сповідника), у вересні 1777 р. відправлений до Деревлян, березень 1779 р. до Золочова (виконував обов'язки ризника та сповідника), а в кінці цього ж року до Краснопуші, де й помер у 1787 р⁵.

⁵ Стецик Ю. Василіанське чернецтво Перемишльської єпархії (друга половина XVIII ст.): словник біограм. Жовква : Місіонер, 2015. С. 26–27.

**Історична довідка про обитель у селі Улюч
(XVI–XVIII ст.)**

Улюч (пол. Ulucz) – село над рікою Сян в Польщі в гміні Дидня Березівського повіту в Підкарпатському воєводстві. Перша писемна згадка про цей населений пункт відноситься до 1373 р. В період Середньовіччя село відносилося до Сяноцької землі Руського воєводства і також було включено до самбірської економії, ставши центром ключа, до якого належали села Добра і Глумча.

До другої половини XIX ст. тут мешкало 90 % українців поряд із поляками, жидами і циганами. Окрасою села була василіанська церква Вознесіння Господнього, побудована ще у 1510–1517 рр. на горі Дубник з грубого модринового дерева на бойківський стиль. Донедавна її вважали найдавнішою церквою на теренах Польщі, але дендрологічний аналіз показав, що дерево, з якого збудували дану будівлю, зрубали в 1658 р. Однак, дослідники взяли до уваги частини дерев'яних елементів з ялини, якими, мабуть, були зроблені реновації. Обитель була досить добре укріплена, оскільки складалася із двох кіл фортифікаційних споруд, включаючи сторожові вежі та ворота. У процесі проведення реставраційних робіт відбулася зміна вигляду покрівлі монастиря: замість скатного даху зроблено купольне перекриття.

Іконостас храму складається із старовинних ікон, які мають мистецьку цінність та мальовані олійними фарбами на дереві монахи-василіани у 1683 р. У наш час залишки монастирського іконостасу знаходяться у сяноцькому етнографічному музеї. Монастирська дерев'яна церква реставрується власними зусиллями місцевої української громади. Також в історичному музеї у м. Сянок зберігається молитвенник, на якому поклав свій підпис київський митрополит Петро Могила, даруючи його церкві с. Улюч.

Впродовж XVI ст. при обителі функціонували різні майстерні та освітні заклади. Зокрема виробляли бічні вівтарі та царські ворота. Проте імена ченців-майстрів залишаються й на сьогодні невідомими. Дослідникам удалося встановити принаймні двох монахів-іконописців з Улюцького василіанського монастиря. Зокрема це Стефан Дзенгалович, що разом з Михайлом Лішецьким розписували у 1684 р. іконостас у

місцевій монастирській церкві. Також вони упродовж 1682–1683 рр. займалися оздобленням інтер'єру церкви.

До нашого часу не збереглися фундаційні акти обителі, які б окреслювали час та місце утворення чернечого осередку. Перші документальні згадки про монастир датуються 1570 р. Після переходу Перемишльської єпархії до унії (1691 р.) настоятель обителі отець Теофіл взяв участь у проведенні Перемишльського єпархіального собору (1693 р.), на якому склав унійне віровизнання християнської віри та погодився на запровадження нової системи управління єпархіальними унійними монастирями.

Улюцький монастир розташовувався на королівських державних землеволодіннях і, відповідно, отримував королівські привілеї, що регулювали матеріальне забезпечення аскетичної спільноти та визначав його правовий статус. До нашого часу не збереглися оригінали цих привілеїв, а натомість маємо справу із копіями пізнішого часу. У середині XVIII ст. король Август III (2 грудня 1752 р.) видав конфірмацію про підтвердження привілеїв, які надавалися обителі в різний час польськими монархами: Іваном III (24 травня 1682 р.), Августом II (4 серпня 1703 р.). Відповідно до цих привілеїв було окреслено межі монастирських землеволодінь, які в різний час дарувалися королями. Окрім цього, привілеї визначали економічні права і вольності, якими послуговувалася обитель для отримання певного прибутку на утримання її насельників: звільнення від сплати податків та виконання повинностей на користь королівського замку; право на вільне використання королівських лісів; право пропінації (пивоваріння та викурювання горілки); право вільної риболовлі; право млинарства, виноградарства.

Після 1739 р. монастир вийшов із юрисдикції перемишльського владики і був переданий у відання протоігумена Святопокровської провінції. Відповідно до постанов Дубнівської наради (1744 р.) обитель інкорпоровано до складу Добромильського монастиря, оскільки в ньому мешкало тільки два монахи. Обитель отримала статус резиденції. Монастирський храм продовжував діяти, допомагаючи місцевому парафіяльному храму в обслуговуванні духовних потреб місцевої руської людності.

Монастирські землеволодіння формувалися не тільки королівськими привілеями, але й дарчими записами як зі сторони місцевої людності, так і духовенства. Так, наприклад, отець Самсон Савчук, будучи душпастирем у Глодецьку, уклав заповіт від 10 серпня

1732 р., відповідно до якого даврував на обитель все своє нерухоме та рухоме майно, а також зобов'язав місцеву адміністрацію збирати виплати зі своїх боржників та розподіляти їх на Добромильську обитель та убогих людей. Відповідно, о. Самсон у своєму заповіті висловлював побажання поховати його біля монастирської церкви в с. Улюч. На проведення цих похоронів заповідав 100 зл., передбачав, щоби на похоронах були присутні 12 капеланів, яким має дати кожному по талюру. Ці ж бо каплани мають прочитати ціле Євангеліє, за що їм мають дати по 4 зл., зокрема, мають читати Псалтир 12 разів, і за кожне читання дати по 1 зл. Окрім цього, щороку мав відбуватися поминальний обід (для чого записано збіжжя), на якому мають бути присутні 12 капеланів, і кожному із них виплатити по 1 зл. Для цього розрахована вся сума у 100 зл. Наведений опис дозволяє стверджувати про вагому роль місцевого чернецтва у спасінні душ померлих фундаторів і благочинців⁶.

⁶ Стецик Ю. Улюцький монастир Вознесіння Господнього (XVI–XVIII ст.). *Літопис Бойківщини*. ЗСА – Канада – Україна, 2015. Ч. 2/89 (100). С. 92–95.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Юрій Стецик

**Василіанські монастирі
Речі Посполитої: інституційний розвиток,
формація чернецтва**

Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів

**Редакційно-видавничий відділ
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка**

Головний редактор
Ірина Невмержицька

Технічний редактор
Лужецька Ольга

Коректор
Уляна Куцик

Здано до набору 19.02.2021 р. Підписано до друку 26.02.2021 р. Формат 60x90/16. Папір офсетний. Гарнітура Times. Наклад 50 прим. Ум. друк. арк. 3,00. Зам. 7.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від 01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, к. 42.